

VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk utredning inför ny cykelväg längs väg 86, sträckan Silje-Kovland

Norra delen av sträckan, vid Linsänketjärn

Socken: Selånger och Sättna. Kommun: Sundsvall.
Landskap: Medelpad.

Rapportnummer 2021:3
Maria Lindeberg

Västernorrlands museum
Box 34
871 21 Härnösand
www.vnmuseum.se

Arkeologisk utredning inför ny cykelväg längs väg 86, sträckan Silje-Kovland
Västernorrlands museum, Maria Lindeberg
Härnösand 2021
Foto: Västernorrlands museum
Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

ISSN 2000-0111

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning	5
Syfte.....	6
Metod	6
Topografi och fornlämningar	6
Tidigare undersökningar i närområdet.....	7
Historiska kartor	8
Sammanfattning kartstudie.....	18
Redovisning fältarbete	18
Tekniska och administrativa uppgifter	26
Bilagor	27
1. Kartor med förslag till utredning etapp 2	27
2. Fotolista med fotoark	32

Sammanfattning

Trafikverket planerar förbättringar av väg 86 och ska anlägga en gång- och cykelväg mellan Silje och Kovland i Selånger och Sättna socknar. Västernorrlands museum har utfört en utredning etapp 1 längs den aktuella sträckan. Utredningsområdet (UO) ligger på båda sidor om väg 86 inom en sträcka av knappt 5 km.

Sedan tidigare finns flera gravar från järnålder registrerade inom eller i direkt anslutning till utredningsområdet, samt några fyndplatser. Vid utredningen har fornlämningarna som kan komma att beröras mätts in med RTK-GPS för att uppdatera lägena i fms. Sträckan inventerades därefter för att se om det finns tidigare ej kända fornlämningar och kulturhistoriska lämningar. Äldre kartmaterial har studerats för att se om bebyggelse från historisk tid funnits längs sträckan.

De synliga lämningarna representerar troligen bara en del av de fornlämningar som finns i utredningsområdet. Gravarna indikerar t ex att det förmodligen funnits en boplats i närområdet. Västernorrlands museum har därför utifrån tidigare kända fornlämningar och lägen i terrängen, pekat ut områden som är intressanta att gå vidare med i en etapp 2-utredning. Inga nya fornlämningar påträffades vid utredningen etapp 1.

Inledning

Trafikverket arbetar med en vägplan för att förbättra väg 86 mellan Silje och Kovland och planerar att bygga gång- och cykelväg. Länsstyrelsen har bedömt att en arkeologisk utredning längs sträckningen behövde genomföras.

Fig. 1. Översiktskarta med utredningsområdet av gång- och cykelvägen markerat med blå yta. Fornlämningar markerade med rött, blå punkter visar fyndplatser och möjliga fornlämningar i fms. Kartunderlag från Länsstyrelsen.

Syfte

Utredningens syfte var att fastställa om det finns fornlämningar och kulturhistoriska lämningar inom undersökningsområdet. Utredningen ska ge Länsstyrelsen och Trafikverket en tillförlitlig fornlämningsbild över området, vilket kommer att behövas i den fortsatta planprocessen. Fokus i etapp 1 av utredningen var de synliga fornlämningarna, samt att identifiera lägen som behöver utredas med sökschaktning i etapp 2. Målgrupper för utredningen är främst Länsstyrelsen och Trafikverket.

Metod

Inledningsvis genomfördes studier av historiska kartor för att få grepp om bebyggelselägen under historisk tid. Därefter inventerades de sedan tidigare registrerade fornlämningarna och de bebyggelselägen som framkommit vid kartstudierna. Fornlämningarna mättes in med RTK-GPS och fotograferades. Vid utredningen bedömdes även vilka ytor som kan vara av intresse vid en etapp 2-utredning.

Topografi och fornlämningar

Utredningsområdet är ca 38 Ha stort och ligger på båda sidor om väg 86 i östra delen av Sättnaåns dalgång (se fig. 1). Sättnaån byter vid sockengränsen namn till Selångersån och under järnåldern var här en havsvik till Sundsvallsfjärden. Höjdkurvorna för undersökningsområdet ligger mellan 20-30 m ö h, vilket motsvarar strandlinjen från yngre bronsålder till järnålder. Närområdet Sättna – Hällom – Selånger är mycket rikt på fornlämningar, många från järnålder; det finns både storhögar, runstenar och medeltida kyrkoruiner som visar på att området haft en betydelsefull roll under järnålder-medeltid.

Till stora delar ligger utredningsområdet i kuperad skogsmark, men det finns också sträckor bestående av plan eller svagt sluttande åkermark exponerad mot väster-sydväst. Mellan Silje och Östanå ligger området i eller intill bergskanten som sluttar brant mot väster. Där återfinns också de sedan tidigare kända gravarna (Selånger sn Raä 14; två stensättningar, Raä 15; en hög, Raä 16; två högar, Raä 184; en stensättning, Raä 24; två högar) och norr om Silje har två stenyxor hittats (Raä 60 och 61 i Sättna sn) i åkermark. Vid Siljekkullen, längst i söder av utredningsområdet, finns Raä 47, 48, 49, 157 (gravfält, högar, terassering), Selånger sn.

Raä 15 och 16 är de gravar som ligger inom utredningsområdet, övriga är belägna en bit ifrån, men ändå så pass nära att de kan vara en indikation på att det är troligt att finna fler fornlämningar inom utredningsområdet. I Östanå finns en boplats registrerad; Raä 70, Sättna sn. Fynden består av flintavslag.

Sättna Raä 47 i Östanå består av en stensättningsliknande bildning (osäker då flaggstången är placerad mitt i formationen). Här finns också uppgift om att en runsten ska ha använts som trappsten.

I utredningsområdets norra del finns Sättna Raä 67; fyndplats för flintdolk. Vägen och utredningsområdet löper här på en ås mellan Sättnaån i öster och en myr/tjärn i väster. Fyndplatsen ligger på en ås norr om myrmark och en liten tjärn, Linsänketjärn.

Fyndplats Selånger Raä 178 utgår. Platsen är markerad där upphittaren bor/bodde. Fyndet är en stridsyx av svart diabas hittad i Nedansjö hemgrav, Stöde socken. Detsamma gäller fyndplats Sättna Raä 63; en bergartsyx som hittats vid gasverket i Sundsvall, men är registrerad på ägarens adress.

Tidigare undersökningar i närområdet

Västernorrlands museum utförde 2012 en arkeologisk utredning och undersökning inom fastigheten Silje 2:50 inför avstyckning av tomter (Silje 2:28 och 2:69). Vid utredningen påträffades härdar, stolphål och fynd av kvartsitavslag och förhistorisk keramik (Selånger Raä 246, L1934:920). Vid slutundersökningen konstaterades stolphålen vara från historisk tid, men två av härdarna daterades till äldre romersk järnålder (0-200 e.Kr.).

Landskapsarkeologerna och Stigfinnaren gjorde 2013 en arkeologisk utredning för gång- och cykelväg mellan Silje och Lillhällom längs väg 86. Utredningen resulterade i en ny fornlämning, en kokgrop (L2020:4139). Denna undersöktes och daterades till 400–560 e. Kr.

Historiska kartor

Inför utredningen gjordes en studie av historiska kartor för att identifiera äldre markanvändning och gårdslägen. ArcGis har använts för rektifiering av kartorna. De gårdslägen som kunde identifieras på kartorna är fortfarande bebyggda, det gäller Östanå 7:1 och Silje 5:1. I norra delen av UO finns den gamla vägen och bron över Sättnaån markerad på skattdrägningsskarta från 1779 (fig. 5-6).

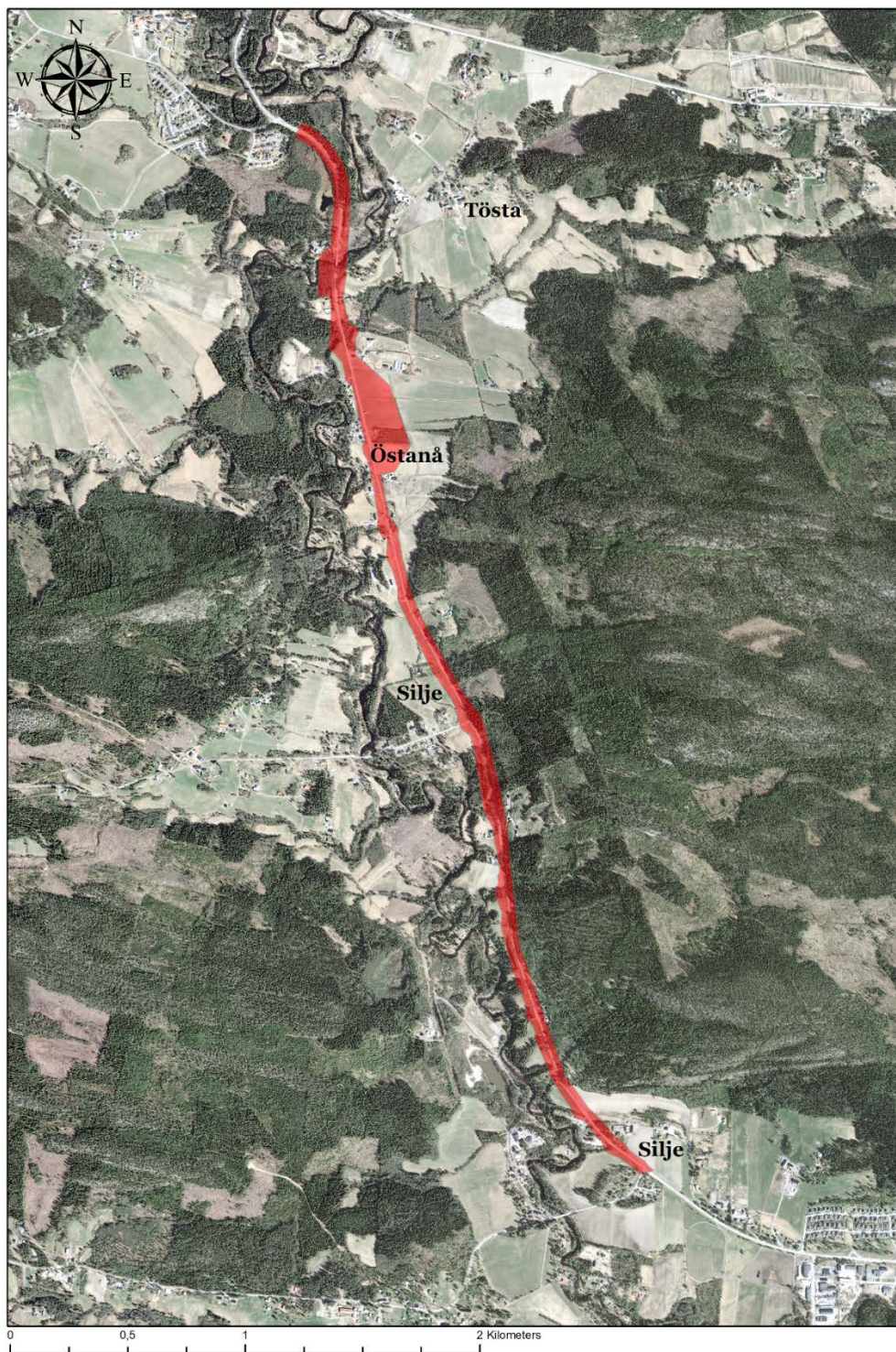

Fig. 2. Översiktsbild över det totala utredningsområdet. ©Lantmäteriet

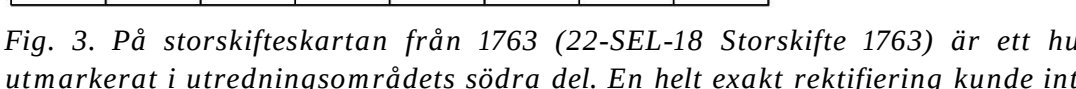

Fig. 3. På storskifteskartan från 1763 (22-SEL-18 Storskifte 1763) är ett hus utmarkerat i utredningsområdets södra del. En helt exakt rektifiering kunde inte genomföras varför det är osäkert huruvida denna byggnad har något att göra med befintliga närliggande hus. Utredningsområdet omfattar även en del av den gamla vägen mellan Sättna kyrka och Sundsvall.

Fig. 4. Storskifteskartan från 1764 (22-SEL-19 Storskifte 1764) var den enda karta som visade sträckan mellan de två byar som båda benämns som Silje. Det enda av intresse här är möjligen de delar av den gamla vägen som tangerar utredningsområdet och som ännu inte förstörts av nuvarande väg.

Fig. 5. På en karta över skattdelning från 1779 (22-SÄT-25 Skattdelning 1779) syns i utredningsområdets norra del en äldre bro över Sättnaån. Med anledning av att kartan inte kunde rektifieras exakt finns det en möjlighet att det är på denna plats dagens väg är placerad, men mest troligt har bron varit belägen något längre åt sydväst. Om så är fallet kan delar av den äldre vägen löpa genom utredningsområdet.

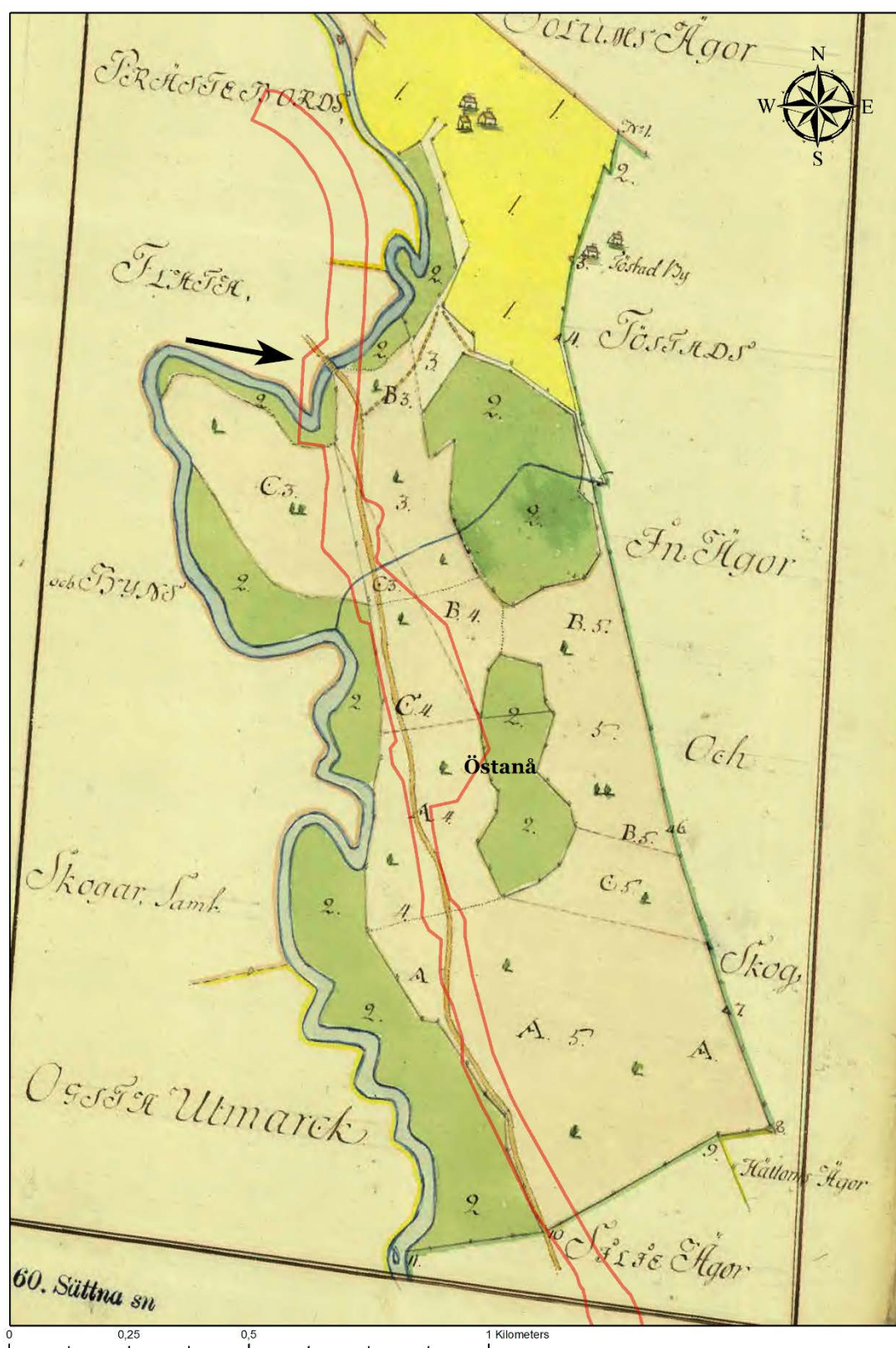

Fig. 6. Överfarten syns även på en något senare karta (Sättna socken Östanå nr 1-2 storskifte 1783).

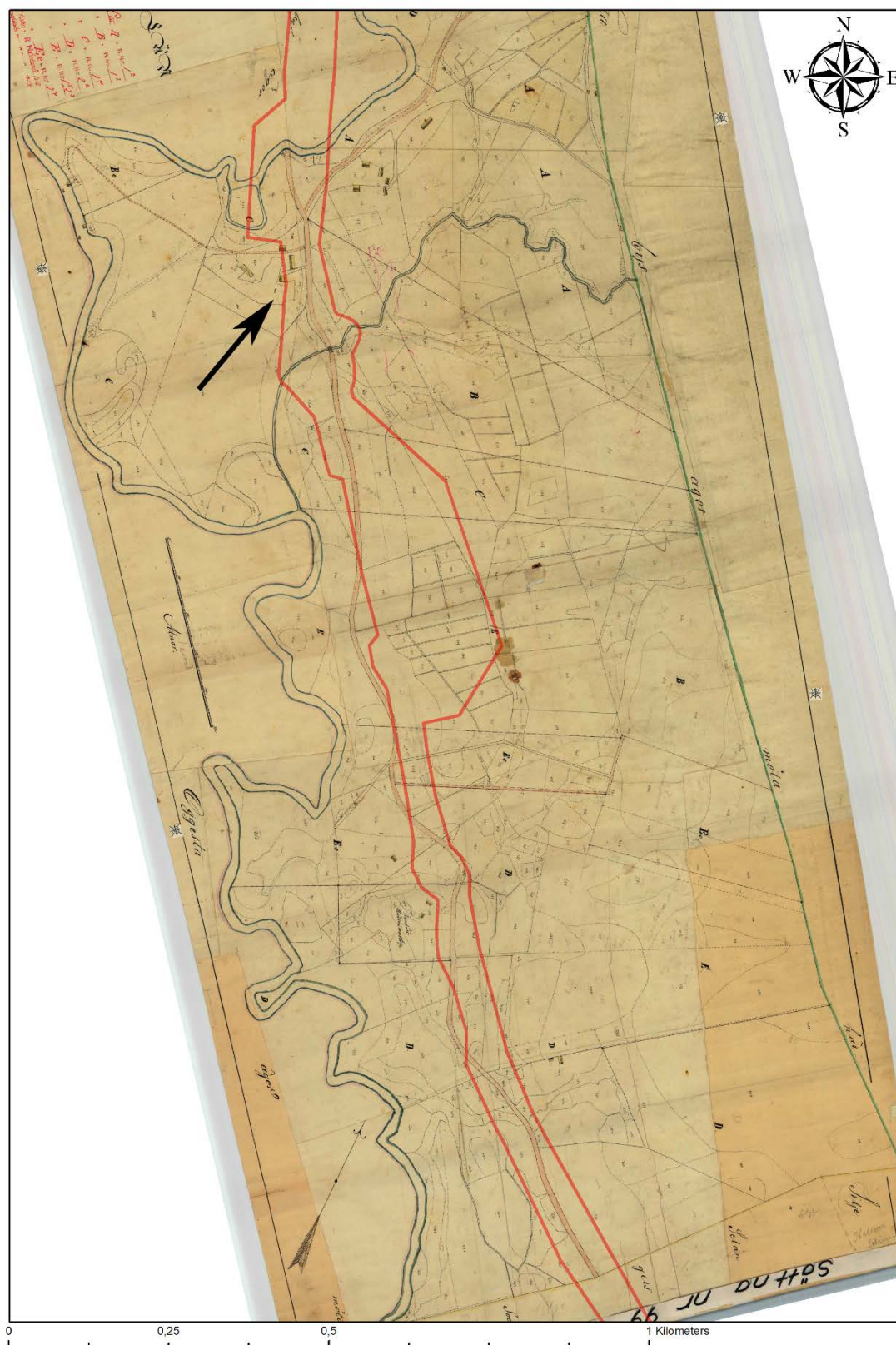

Fig. 7. På laga skifteskartan från 1848 (22-SÄT-99 Laga skifte 1848) syns i utredningsområdets norra del en samling byggnader.

Fig. 8. Bilden visar en beskuren version av kartan i Figur 6 (22-SÄT-99 Laga skifte 1848). På platsen för byggnaderna finns även idag ett antal byggnader, men den längre byggnaden belägen i nordsydlig riktning finns inte med på Ekonomiska kartan och inte heller på moderna kartor.

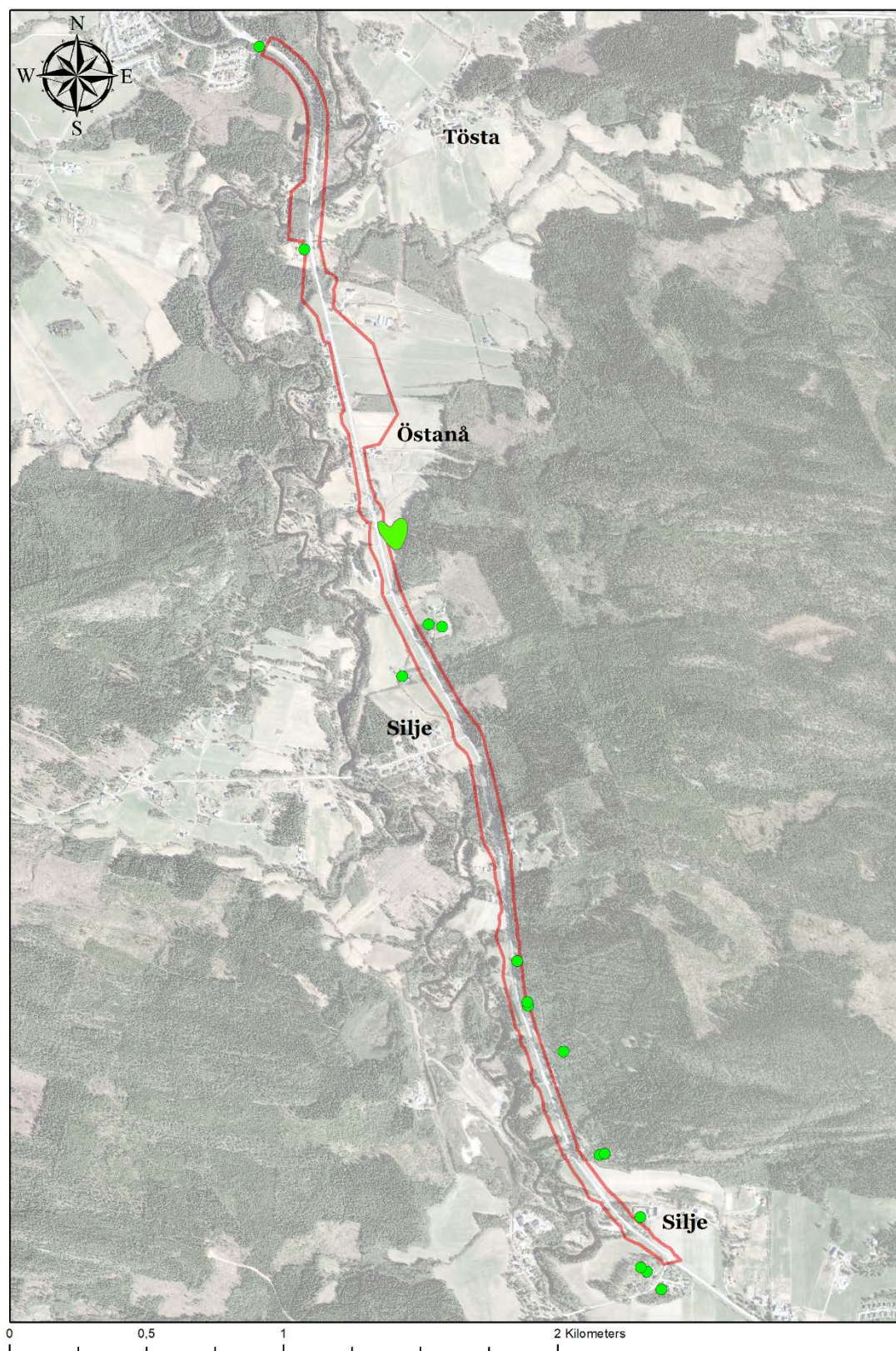

Fig. 9. Kartan visar alla kända fornlämnningar inom utredningsområdet och inom en radie om 100 meter kring utredningsområdet. ©Lantmäteriet

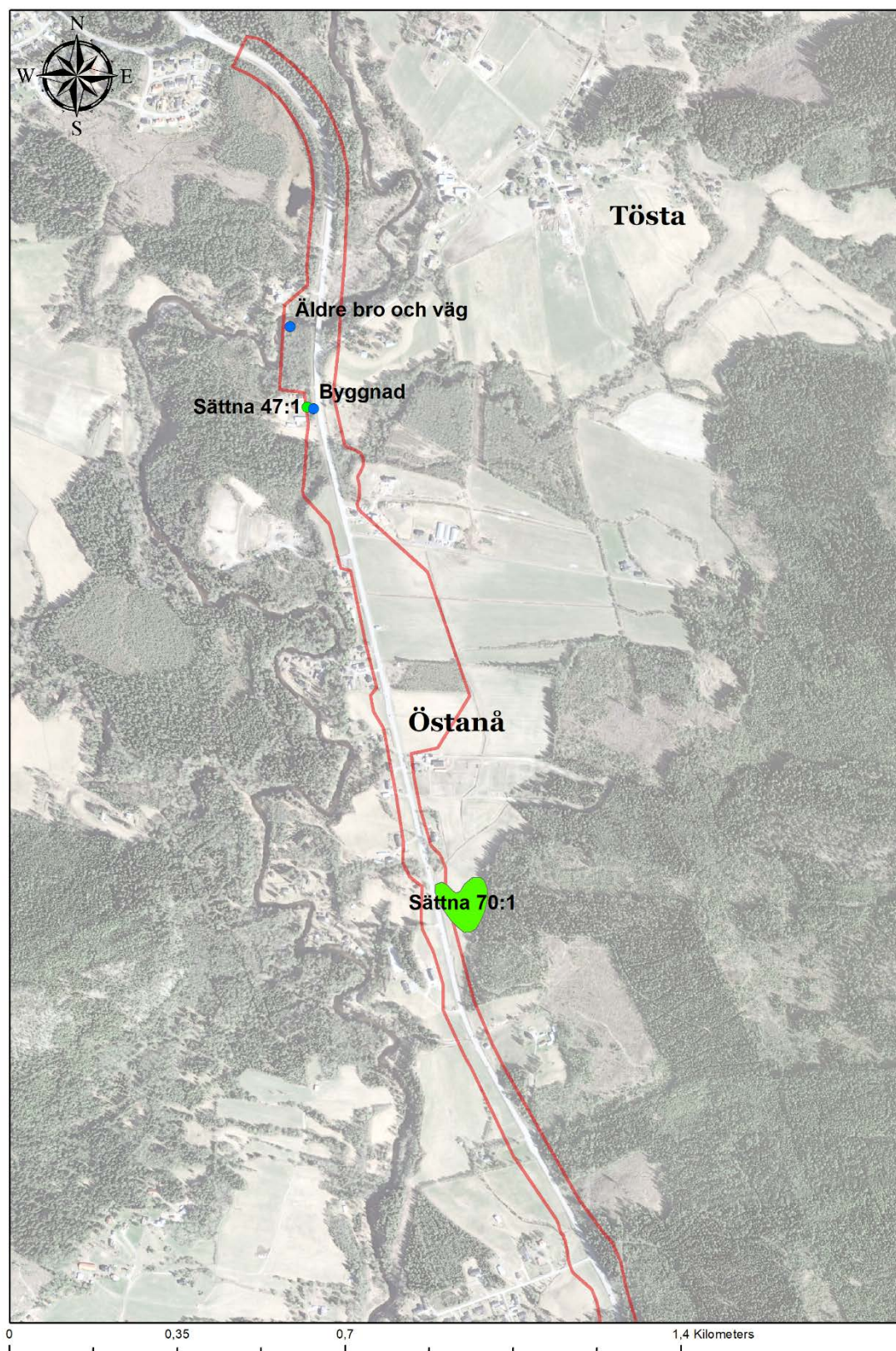

Fig. 10. Utredningsområdets norra del med kända fornlämningar samt möjliga fornlämningar/områden av intresse markerade. Sättna 47:1 utgörs av en fornlämningsliknande bildning och Sättna 70:1 är en boplats, troligtvis ej undersökt. ©Lantmäteriet

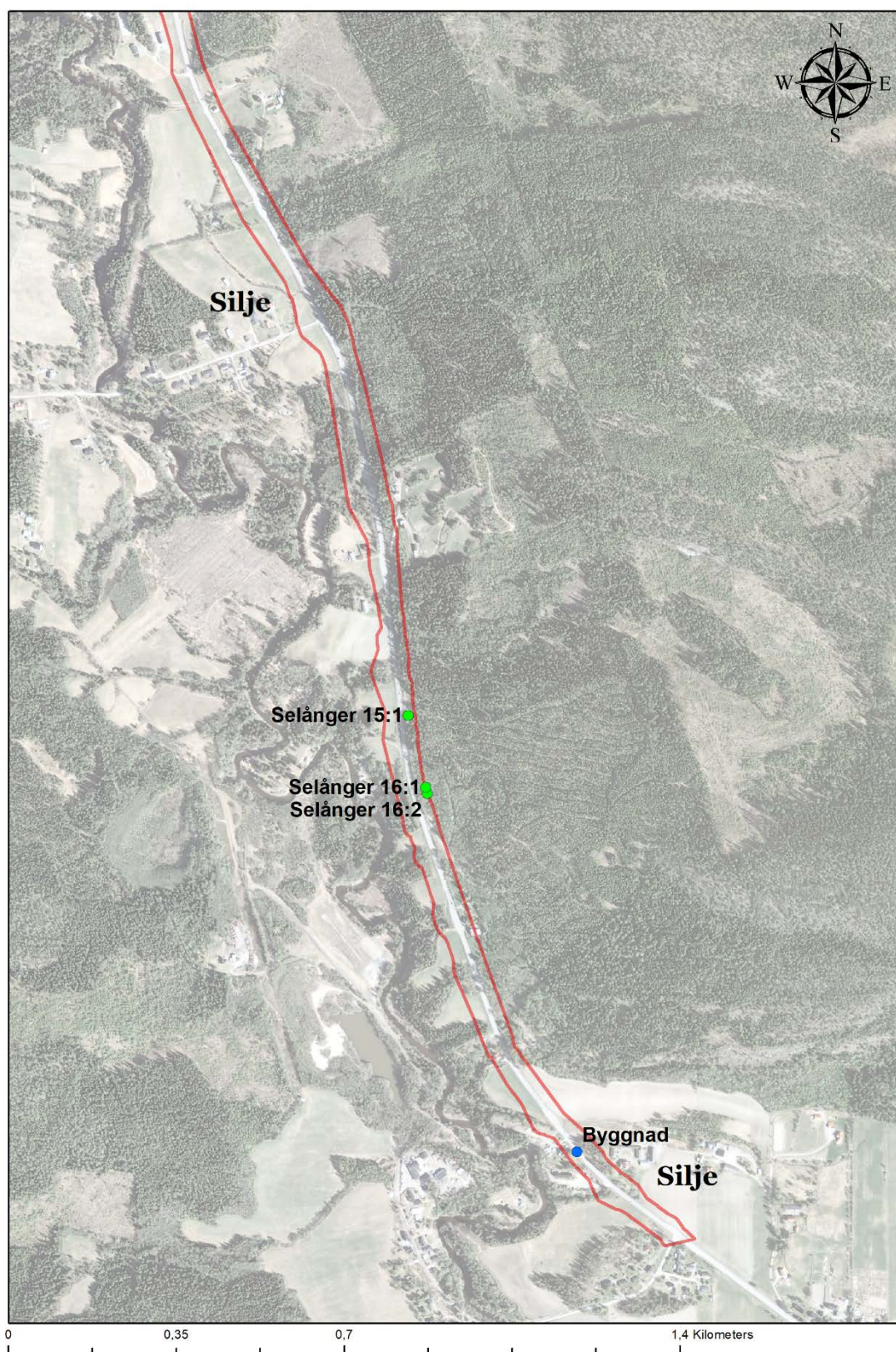

Fig. 11. Utredningsområdets södra del med kända fornlämningar samt möjliga fornlämningar markerade. Selånger 15:1, 16:1 och 16:2 utgörs av tre högar. Ingen av dessa tycks vara undersökt. ©Lantmäteriet

Sammanfattning kartstudie

Tidigare kända fornlämningar inom utredningsområdet	L1935:6230 (fornlämningsliknande bildning) L1935:6397 (boplats) L1935:5042 (hög) L1935:5590 (hög) L1935:4703 (hög)
Möjliga fornlämningar/intressanta områden som kan komma att beröras	1 äldre överfart och väg 2 gårdstomter

Kartmaterial

Kartor ur Lantmäteriets historiska kartarkiv (Figur 2-7)

Ortofoto ©Lantmäteriet

Redovisning fältarbete

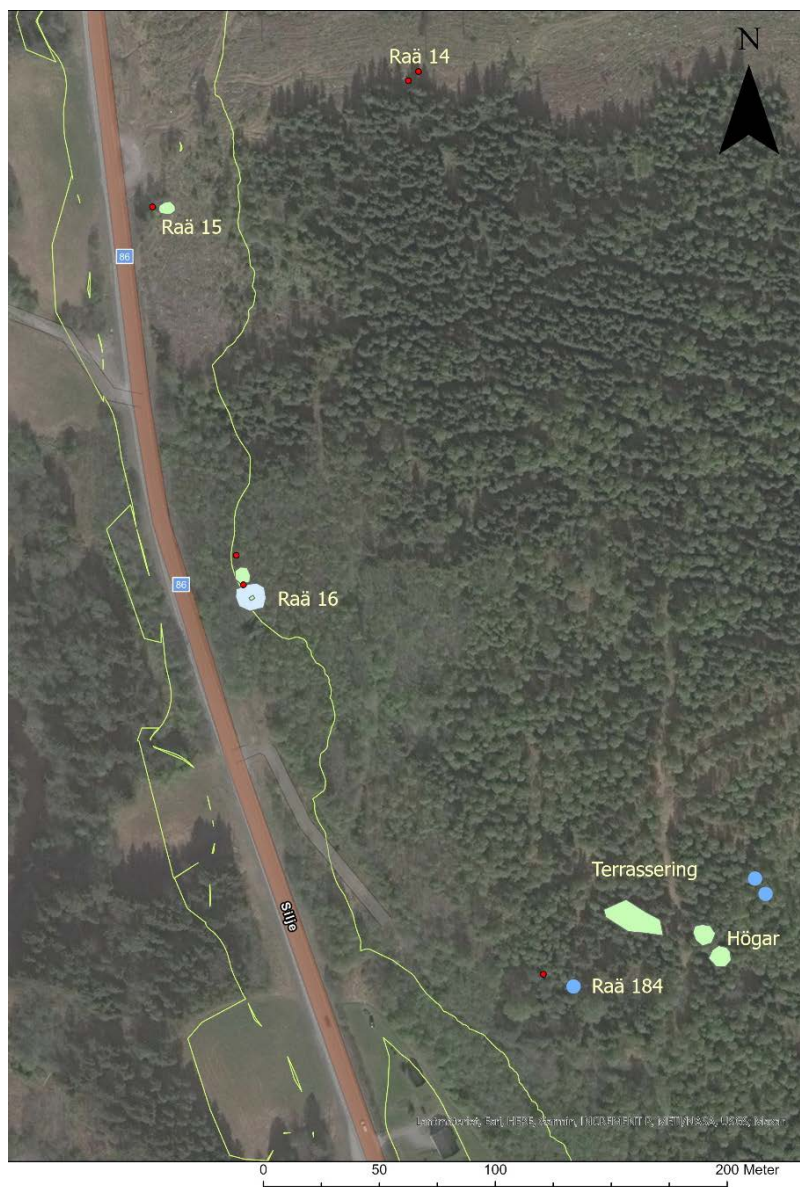
Vid utredningen etapp-1 inventerades sträckan för att identifiera lägen lämpliga att gå vidare med till utredning etapp-2; då schakt grävs med maskin för att se om det finns lämningar som inte syns ovan jord. Sträckan mellan Silje och Östanå är till stora delar bevuxen av tät skog/sly och sluttar ganska brant. Terrängen med de branta områdena är inte särskilt troliga lägen för fornlämningar, vilket gör att större delen av den sträckan går bort. Dock finns flera gravhögar i den delen, en indikation på att fler lämningar kan finnas - även om det inte ser ut att vara typiska boplatslägen. Skogbevuxna områden behöver avverkas inför etapp-2 och eventuell förundersökning.

Sedan tidigare kända fornlämningar inom utredningsområdet är Selånger 15:1, 16:1 och 16:2, vilka utgörs av sammanlagt tre högar. Gravarna med fornlämningsområden omfattas av förundersökning, ytorna i anslutning undersöks med schakt vid etapp 2 utredning. De ytor som bedömts vara lämpliga för schaktning vid en etapp 2- utredning är markerade i fig 20-24 samt bilaga 1.

Strax utanför utredningsområdets södra del, i Silje och Siljesmedjan, finns flera gravhögar; Raä 24, 48, 49. De sträckorna bör undersökas vid en etapp 2-utredning, främst kan boplatslämningar förväntas.

I utredningsområdets norra del finns Raä 67; fyndplats för flintdolk. Vägen och utredningsområdet löper här på en ås mellan Sättnaån i öster och en myr/tjärn i väster. Det finns sandiga partier och läget mot tjärnen/myren kan vara ett bra boplatsläge. Höjden över havet är 25-30 meter. Fyndplatsen ligger på en ås norr om myrmark och en liten tjärn. Denna tjärn heter idag Linsänketjärn, men har också kallats Prästtjärn.

Raä 47 i Östanå består av en stensättningsliknande bildning (högst osäker då flaggstången är placerad mitt i formationen). I beskrivningen i fms från inventeringen 1964 finns uppgift att en runsten ska ha använts som trappsten till mangårdsbyggnaden.

Kartunderlag ©Esri

Fig. 12. De sedan tidigare kända gravarna inom utredningsområdet.

I närheten av utredningsområdet finns **Raä 14** som består av två stensättningar, samt **Raä 184**; en stensättning. Vid Raä 184 mättes in en terrassering och 2-4 högar. Blå punkter är mittpunkt för Raä 184 och två av de nya högarna.

Raä 15 ligger ca 15 m Ö om landsväg på en liten kulle i sandig västsluttning av moränhöjd. Fornlämningen består av en hög, 5-6 m i diameter och ca 0,4 m h.

Raä 16 består av två högar ca 20 meter öster om väg 86, på en liten avsats i tämligen brant, bitvis blockig västsluttning av moränhöjd, tät beväxt av lövträd.

16:1) hög, 11 m i diameter och ca 1,4-2 m h, avplanat krön. Ca 1 m NNV om nr 1 är 16:2) hög, stensättningsliknande ca 7 m i diameter och 0,3-1,5 m h (stor höjdskillnad pga markens sluttning). Avplanat krön.

Fig. 13. Raä 15 visade sig vid besiktningstillfället nyss ha skadats vid borrhprov för geologi. Graven hade körts över med maskin med tryckskador som följd och spåren gick till ett borrhål i marken väster om gravhögen. Högen hade inför avverkning markerats med högstubbar och fornlämningsband.

Fig. 14. Norr om och intill Raä 15 finns en liten infart till skogsväg. Ytan har schaktats och på flera platser har grus, betong, asfalt och byggnadsrester dumpats. Massorna på bilden ligger ca 10 meter från graven.

Fig. 15. Raä 16, två högar. Den större är 11 m i diameter och 1,4 – 2 m hög. 1 meter NNV om denna finns en stensättningsliknande hög, ca 7 m i diameter och 0,3-1,5 m hög. De ligger ca 15-20 meter öster om väg 86 i blockig moränmark, brant sluttande mot vägen. På och omkring gravarna växer tät ungskog/ sly. Gravarna med närområde bör omfattas av en förundersökning.

Fig. 16. Ola George mäter in terrasseringen vid Raä 184.

Raä 184 ligger ca 80 meter öster om vägen och ca 40 meter utanför utredningsområdet. Fornlämningen besöktes för att få en bättre förståelse för området och lämningarnas lägen i

terrängen. Raä 184 var i fms registrerad som en ensam stensättning, 5 m i diameter. I beskrivningen i fms nämns att flera fornlämningsliknande bildningar finns i området kring stensättningen. Ca 30 m NÖ om stensättningen Raä 184 hittades en terrassering med stensatt kant. Ca 20 m Ö-SÖ om terrasseringen fanns två 2 högar, båda ca 9 m i diameter och 1-1,4 m hög med mittgrop, den andra flackare också med mittgrop. Ca 30 m NÖ om de nya högarna finns ytterligare högformationer intill en plan yta (se fig. 12). Hela området skulle behöva inventeras noggrannare då det förmodligen är platsen för en järnåldersgård. Mellan terrasseringen och de ”nya” högarna går en bitvis närmast hålvägsliknande stig/väg som fortsätter över berget mot Österro och Lillhällom.

Fig. 17. Raä 47, Sättna socken; ”stensättningsliknande naturbildning”, osäker fornlämning med flaggstångsfundament placerat mitt i formationen. Gården finns med på Laga skiftekartan 1848.

Fig. 18. Runstenskandidat bakom mangårdsbyggnaden vid Raä 47. Inga runor synliga på ytorna som var vända uppåt. I fms från inventeringen 1964 finns uppgift om att en runsten ska ha använts som trappsten till mangårdsbyggnaden.

Fig. 19. Vid Linsänketjärn i områdets norra del. Sägner berättar att kyrksilvret från Sättna kyrka kastades i Prästtjärn när ryssarna kom 1805 (Skogens Pärlor, Skogsstyrelsen ObjektID: 3031432). I myrkanten söder om tjärnen finns ett Linsänke, ett område 70 x 7-9 m (NV-SÖ), bestående av 9 gropar som använts till att röta lin (Skogens Pärlor, Skogsstyrelsen ObjektID: 1004376).

Fig. 20 och 21. Områden som föreslås schaktas vid en etapp 2- utredning skrafferat med blått.

I utredningsområdets norra del finns Raä 67; fyndplats för flintdolk. Vägen och utredningsområdet löper här på en ås mellan Sättnaån i öster och en myr/tjärn i väster. Det finns sandiga partier och läget mot tjärnen/myren kan vara ett bra boplatsläge. Höjden över havet är 25-30 meter.

Fyndplatsen ligger på en ås norr om myrmark och en liten tjärn. Denna tjärn heter idag Linsänketjärn, men har också kallats Prästtjärn.

De historiska kartorna visar att vägen och bron över Sättnaån tidigare hade en sträckning lite väster om nuvarande väg. Betongfundament kunde ses i kanten, som är ganska brant. En kvarn ska också ha funnits i närheten, men den låg förmodligen utanför UO.

Raä 47 i Östana består av en stensättningsliknande bildning. Flaggstångsfundament är placerat mitt i förhöjningen. Gården finns med på Laga Skifte 1848.

Utredningssträckan söder om gården mot Töstabäcken ligger inom ett sandigt parti på ca 25-30 m ö h. De stora åkerytorna i Östana ligger på 15-20 m ö h, i södra delen finns Raä 70 som är registrerat som boplatssområde med fynd av flinta.

Kartunderlag ©Esri

Fig. 22. Områden som föreslås schaktas vid en etapp 2- utredning skrafferat med blått.

Utredningsområdet öster om vägen är ganska brant och möjligheten att finna lämningar borde vara liten. Väster om vägen är öppen mark och planare. Raä 60-61 är fyndplatser för stenyxor.

Kartunderlag ©Esri

Fig. 23. Områden som föreslås schaktas vid en etapp 2- utredning skrafferat med blått. Inom den här delen av UO finns tre gravar från järnålder, samt ytterligare tre fornlämningslokaler i nära anslutning. Terrängen vid Raä 16 är brant och blockig. De ytor N-S om Raä 15 som är möjliga att schakta med maskin undersöks vid en etapp 2-utedning.

Kartunderlag ©Esri

Fig. 24. Områden som föreslås schaktas vid en etapp 2- utredning skrafferat med blått. Raä 48, 49 strax utanför utredningsområdet i söder samt Raä 24 vid Siljesmedjan, utgörs av gravhögar. I anslutning till gravarna kan boplatzlämningar förväntas.

I Silje identifierades ett gårdsläge på storskifteskartan från 1763. Som det ser ut på kartan ligger byggnaden mitt i nuvarande vägsträckning, men det kan också vara samma som nuvarande gård/byggnad.

Kartunderlag © Esri

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-7231-19

Länsmuseets dnr: 2020/81

Län: Västernorrland

Landskap: Medelpad

Kommun: Sundsvall

Socken: Sättna och Selånger

Belägenhet i Sweref 99 TM: X6927680 Y611325 – X6923237 Y612843

Höjd över havet: 20-30 meter

Undersökningstid: 12-13/10-2020

Personal från Västernorrlands museum: Ola George & Maria Lindeberg.

Rapportsammanställning: Maria Lindeberg, kartstudier Madeleine Nilsson

Arkivhandlingar

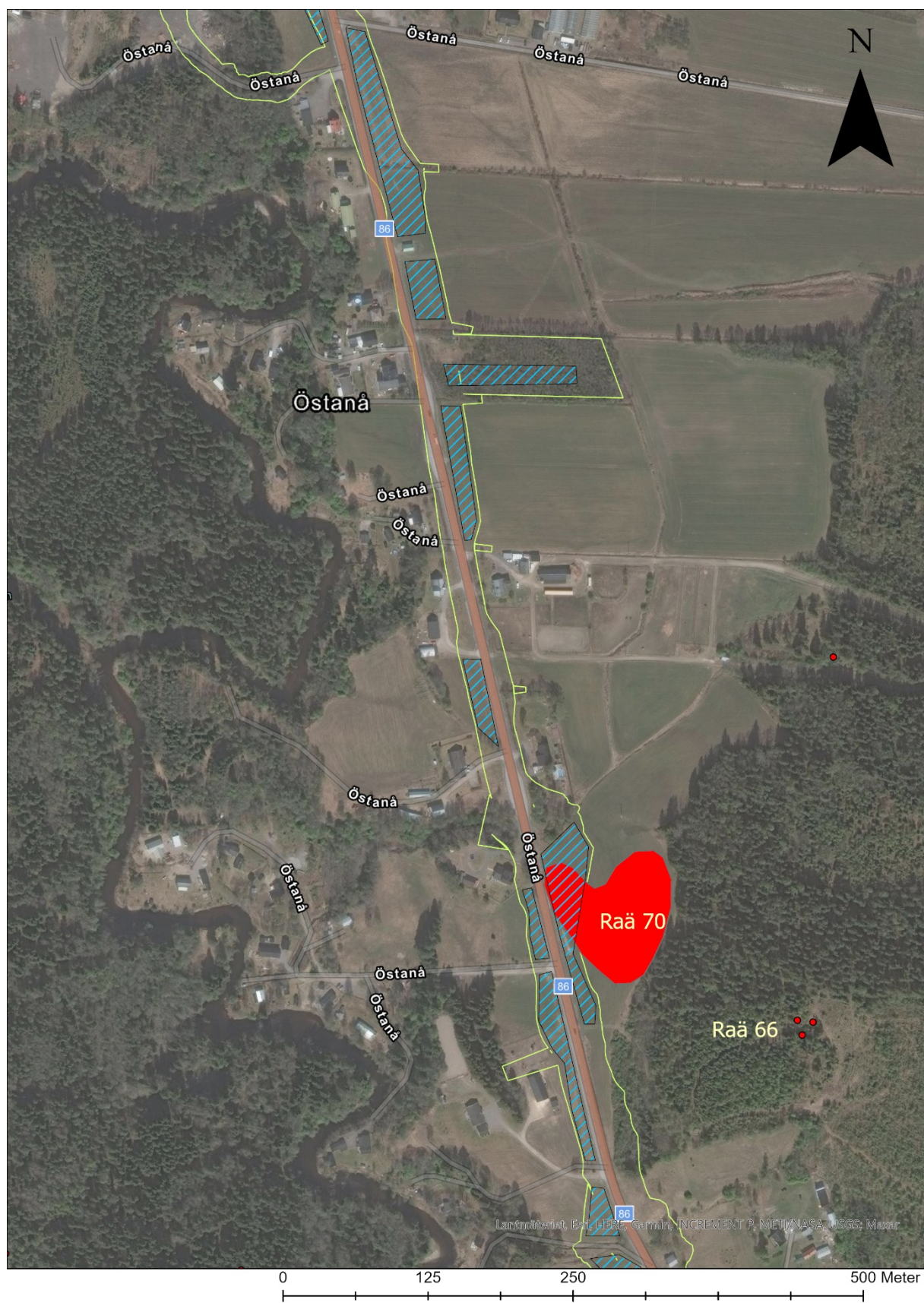
Ärendet kommer att förvaras i Västernorrlands museums arkiv.

Bilagor

1. Kartor med förslag till utredning etapp 2

Kartunderlag ©Esri

Kartunderlag ©Esri

Kartunderlag ©Esri
Kartunderlag ©Esri

Kartunderlag ©Esri

2. Fotolista med fotoark

Foto nr	Beskrivning	Fotad från
1	Raä 16 Selånger sn och Ola George	N
2	Raä 16	N
3	Raä 16:1 – mittgrop bakom björkarna som såat väldigt tätt	Ö-SÖ
4	Raä 16:1	Ö-NÖ
5	Från Raä 16 mot vägen	Ö
6	Vallformation intill högarna, på östra sidan.	NV
7	Raä 16:1	N
8	Raä 16:2, vallformationen nederst i bild (vid björken)	Ö
9	Raä 16:2 (?)	V
10	Slänt ner mot vägen från gravarna.	SÖ
11-19	Raä 184 Selånger sn	
11	Terrasseringen NÖ om Raä 184 Selånger sn	VNV
12	Bäckravin väster om terrasseringen	SV
13	Terrasseringen NÖ om Raä 184 Selånger sn	V
14	Stenar i kanten av terrasseringen	SV
15	Ola George mäter in terrasskanten	Ö
16	Stigen	N
18-19	Ola George mäter in en av högarna	
20-36	Raä 15 Selånger sn	
20	Uppschaktad jord, grus och dumpade rivningsmassor/betongklumpar intill Raä 15 (ca 10 meter från graven).	NV
21	Ola George mäter in Raä 15, NÖ sidan	N
22-23	Körspår över högen. Mitt i bild syns en rosaröd käpp, den är strax utanför högen och markerar borrhov för geologi	Ö
24-25	Raä 15 med körspår, käpp som markerar geologiprov, Ola George mäter in med RTK-GPS.	V
26	Nedfallet fornlämningsband	
27	Raä 15	SÖ
28-29	Översiktsbild Raä 15. Ola George mäter in högens östra kant och körspåren. Jordhögar och betongrester syns i kanten av "parkeringsfickan" och not graven.	Ö
30	Körväg norr om Raä 15. En trekantig trasig skylt har en gång visat vägen till något.	S
31-32	Mera byggmassor dumpade i norra delen av "parkeringsfickan"	Ö
33	Förhöjning intill skogsvägen/körvägen norr om Raä 15.	
34	Körväg norr om Raä 15. En trekantig trasig skylt har en gång visat vägen till något.	V
35-36	Mera byggmassor dumpade i norra delen av "parkeringsfickan"	Ö
37	Raä 47 Sättna sn, med flaggstångsfäste.	N
38-39	Sten som eventuellt tidigare använts som trappsten till mangårdsbyggnaden. Fastighet Östanå 7:1. Enligt 1964 års inv. skulle fd. trappstenen till gamla mangårdsbyggnaden ha varit en upp och nervänd runsten, dock hittades inga runor på denna sten på de sidor som var synliga.	NV
40	Fastighet Östanå 7:1. Den kvarnsten som nämns i fms vid 1988 års rev. inventering.	N

41-43	Tillhuggen sten intill stig ca 15-20 m in på hygget söder om gården Östanå 7:1.	
44	Sträckan i norra delen av UO, i kurvan innan Ånäsvägen. Där stigen syns går också huvudvattenledningen.	S
45	Myren i norra delen av UO.	NÖ
46	Sträckan i norra delen av UO, i kurvan efter Ånäsvägen. Där stigen syns går också huvudvattenledningen. Myren och Linsänketjärnen till höger i bild.	N
47	Linsänketjärnen	NÖ
48	Linsänketjärnen och myren	S
49	Vy mot Solum/Östanå med Sättnaån emellan. Foto taget från åsen intill väg 86 i norra delen av UO.	S-SV
50	Linsänketjärnen och myren	Ö
51	Åsen i norra delen av UO, kurvan innan korsningen Ånäsvägen/Solum. Myren till vänster om vägen.	S
52	Åsen i norra delen av UO	S
53-65	Raä 16 och området närmast.	
66	Öppet brunnslöck väster om vägen SV om Raä 16	
67-71	Terrasseringen och området Ö- NÖ om Raä 184 Selånger sn	
72-75	Raä 15	

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75